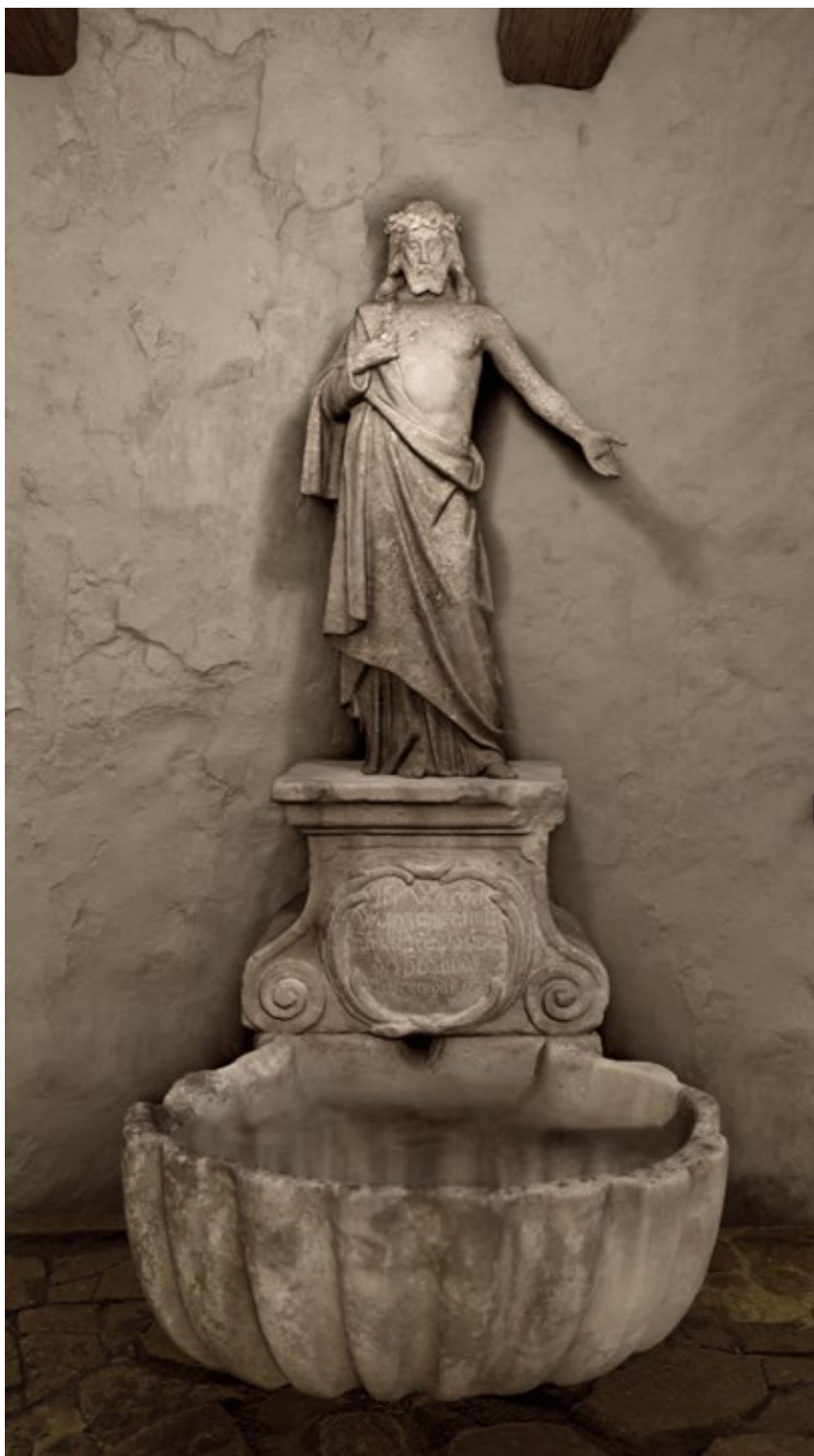


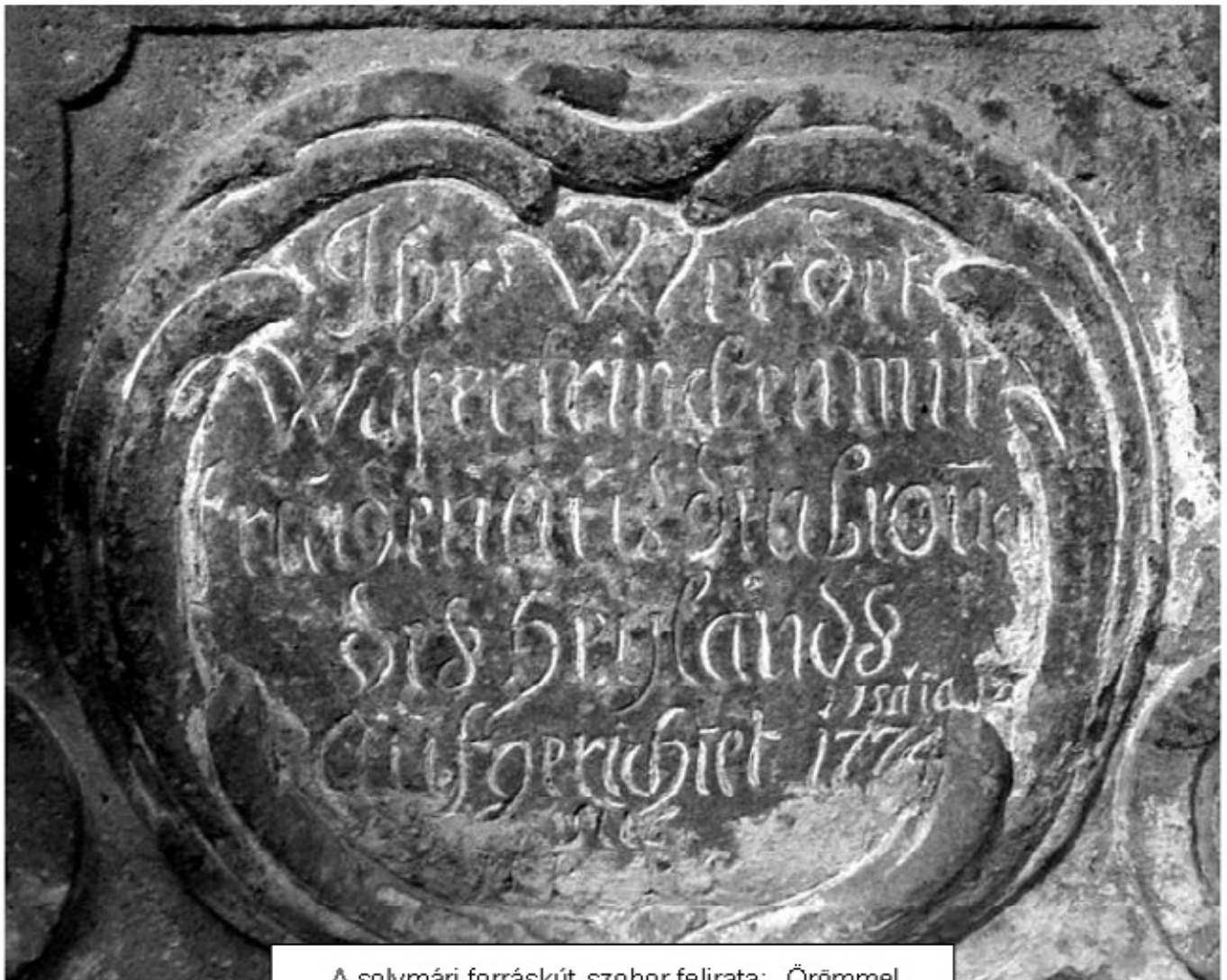
Fájdalmak Férfia Solymáron

esszé, tanulmány

**Készítette:
Milbich Tamás
2021, 2025**



A solymári Templom téren, nagyjából azon a helyen, ahol most egy ivókút található, egy rozoga szolgalmi ház oldalában egykor egy köztéri emlékmű, az úgynevezett forráskút-szobor állt. Dr. Jablonkay István, a solymári helytörténet egyik jelentős alakja kutatásokat és értékmérést folytatott a forráskúttal és annak maradványaival kapcsolatban; lényegében neki köszönhető az, hogy egyáltalán tudomásunk lehet róla. Rendelkezésre álló hagyatéka alapján jól látszik, hogy őt is foglalkoztatta ez az emlékünkről, és úgy sejtem, rá is hatással volt a faragvány szimbolikája. Az 1970-es évek elején idős solymári szemtanúkat kérdezett ki arról, hogyan nézett ki. Rajzokat, vázlatokat, szöveges feljegyzéseket készített, ami fontos kiindulási alapja írásomnak. Amire itt vállalkozom, az az, hogy összegyűjtsem és megkíséreljem rekonstruálni mind a tartalmi, mind a formai üzeneteit e különleges tárgyi emlékünknél.



A solymári forráskút-szobor felirata: „Örömmel
meríttek majd vizet az üdvösség forrásaiból.”
Ésaiás próféta könyve 12:3 (1774)



Krisztus vére folyik a szent sebből,
Hieronymus Wierix, 16. század

A hazai némettség jeles kutatója, Bonomi Jenő 1940-ben említi a Templom téren állt Krisztus-szobrot, melyből még a 19. század elején is állandóan folyt a víz. A Historia Domusban szintén található némi közvetett utalás a kútszoborra, Seres István is ír róla helytörténeti alpművében. A kútszobor egyes töredékei megvannak; a helytörténeti gyűjteményben kiállítva bárki megtekintheti jelenleg is. Vannak tehát tárgyi és írott tényadatok, amelyekből biztosra vehető, hogy a község történetének úgy 100–130 éven át része volt egy szentkút-szerűség egészen az 1910-es évekig, amikor a Templom teret rendezték, és a

szobor szinte nyomtalanul eltűnt, emléke pedig lassan, észrevétlenül kikopott a köztudatból.

Hogyan nézett ki?

A **szobor három részből állt**: az alsó, szív-kagylót vagy fésűkagylót formáló **kútkáva** vagy medence. Ennek megrongálódott darabjait Jablonkay István egy, az 1946-ban kitelepített Taller-család Mátyás k. utcai házának udvarán, a kút mellett találta meg, amit 1973-ban Jablonkay saját kezűleg ragasztott össze. A középső elem

A forráskút szobor makettje a helytörténeti gyűjteményben.



Hollétéről mindenféle bizonytalan információ kering helytörténeti berkekben, de semmi biztos nem állítható róla.

A korpusz – a legtöbb leírás szerint – egy olyan kőfaragvány volt, amely magasságra kb. 120 centiméteres, álló pózban ábrázolt szenvedő Krisztust ábrázolt. Jobb karjával a mellsebére mutatott, bal keze a törzse mellett nyugodott. Töviskoszorús fejét kissé oldalvást, lehajta tartotta, ruhája lábait szabadon hagyva felsőtestének felét takarta el, és ami a lényeg: úgy tartja a hagyomány, hogy a szív közelében az oldalán egy nyíláson folyt ki a víz, amely onnan csordogált le a kagylót formáló vízgyűjtő kútkávéba. Vízrel az innen nagyjából 2 km-re, a hegyoldalban lévő „Török-kút” forrása látta el, amely – állítólag – a római korból származó csatornán keresztül folyt le a Templom térre, oda, ahol a szoborkút egykor állt.

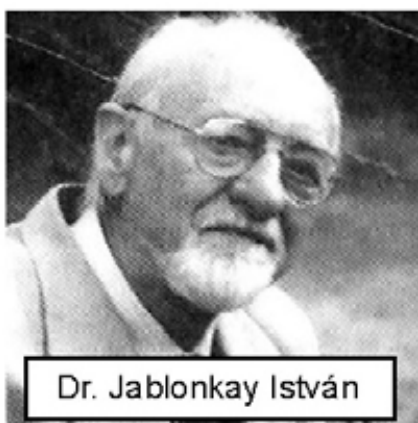
Római vízvezeték?

Tényként fogadhatjuk el, hogy valóban létezett egy csatorna, amit 1781 nyarán **Solymár földesura, Majthényi Károly felújíttatott**, hogy a templom építéséhez jó szolgálatot tegyen. A

vízvezeték római eredetére azonban semmilyen tárgyi bizonyíték jelenleg nincs, a helytörténet is pusztán Kaiser Károly solymári plébános szavaiból valószínűsíti, amelyet 1915 körül jegyzett le a Historia Domusba. Ha a csatorna valóban római lett volna, úgy egy ma már ismeretlen helyen álló ókori vicushoz (faluhoz) vezethetett, amelyre szintén nincs tárgyi bizonyíték. A legközelebbi római kori régészeti emléküket a forráskút-szo-

bor helyétől számítva igen távol tárták fel a régészek, közvetlenül a temető mellett, a Mátyás király utca egyik házának udvarán. Itt a kutatás egy 2–3. századi épület kemencéjének maradványait jegyzi, ettől nem messze pedig már közel van a patak, amely vélhetően már akkor is létezett. Nem tűnik logikusnak ezért, hogy a rómaiak ilyen messzire vezették volna el egy amúgy nem túl jelentős vízhozammal bíró forrás vizét.

egy barokk díszítéssel kialakított, **volutás posztamentus** szentírásai idézettel. A német nyelvű idézet erős szakrális üzenetet jelentett meg: „*Ihr werdet Wasser trinken mit Freuden aus den Brunnen des Heilandes.*” (Örvendezve fogtok vizet meríteni a szabadulás forrásából.) Jablonkay István ezt a földbe ágyazódva fedezte fel a ma is funkcionáló „Szomorkodó Krisztus-szobor” közvetlen közelségében a Templom téren. Nagyon úgy tűnik, hogy sokáig praktikus célokat szolgált: ülőalkalmatosságként újrahasznosították. A harmadik része, maga a **Krisztus-korpusz** pedig máig nem került elő, nyoma veszett.

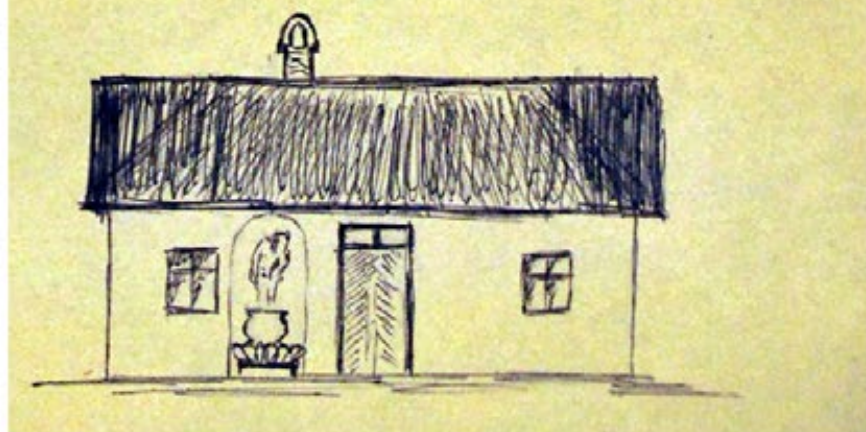


Dr. Jablonkay István

Aréqifalikút talapzata a sekrestyés ház falában

Dr. Jablonkay István rajzai és vázlatai a szobor látványáról az elebeszélések alapján.

Az állított Kríntusz talapzata



A solymári Boldogasszony tér
(Templom tér) az 1910-es ren-
dezést követően



ÜDVÖZLET SOLYMÁRRÓL.

Róm. kath. temp. 2010

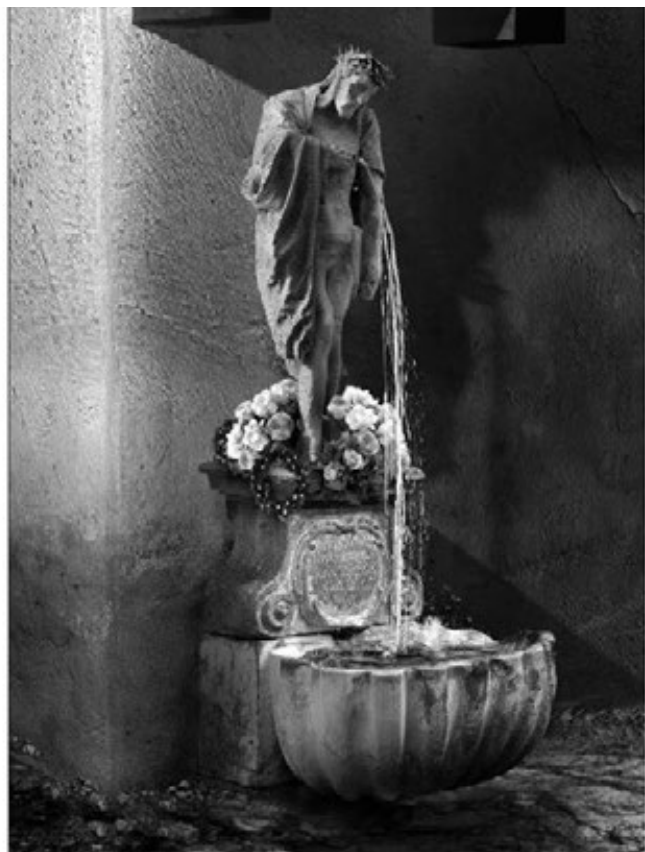


A forráskút szobor megtalált darabjai: a kútkáva, és volutás tartókő



A vízvezeték vége a mai katolikus templom megépítésének idején valószínűleg nem lehetett több egy földbe vájt és egyszerűsített, ciszternává alakított, korabeli technikával épült kisméretű **víztározó medencénél**, amit az építkezéshez aztán valóban remekül fel tudtak használni a kőművesek és templomépítő munkások. Az

épület felhúzása idején (1777–1785) tehát még vélhetően nem volt itt egyéb, mint munkaterület, az ehhez szükséges kis fészert, illetve víztározó medence. A helyet ezért nem úgy kezelték, mint ahogyan egy szent forrást illenék, nem is ilyen indíttatásból létesült. Dallos András helytörténeti kutatásai során szintén hasonló következtetésre



Rumán Sándor és Milbich Tamás rekonstrukciós kísérlete 2011-ben.



jutott: eredetileg a forráskút-szobor nem ide készült, nem helyi megrendelés okán került a Templom térre. A szobor solymári jelenléte inkább a templom bebútorozásával és az óbudai kismáriacelli **trinitárius rend felosztásával**, illetve annak körülményeivel hozható összefüggésbe.

A forráskút-szobor eredete

A szobor történetére vonatkozó első írásos adat 1781-ből való, amikor Perczel József helyi plébános jelentette Sellyei Nagy Ignác püspöknek, hogy a község földesura a forrás csatornáját kijavította, és ezzel minden készen áll ahhoz, hogy a templom építése megkezdődhessen. A munkálatok befejeztével azonban a munkaterületen lévő ciszternába továbbra is érkezett a víz, amivel nyilván valamit kezdenie kellett a templomépítetőknek. A folyamatosan felgyülemelő vizet – praktikus okokból – a jelek szerint nem tervezték továbbvezetni, hiszen az még több költséges tervezést és időigényes kivitelezési problémákat vont volna maga után.

Az, hogy Solymáron forráskút-szobor létesülhetett, a korszakot jellemző hatalmi közhangulat is befolyásolta. Magyarországon 134 férfi és 6 női rendházat (kolostort) szüntetett meg II. József néhány év leforgása alatt. Az uralkodó türelmi rendeletében úgy rendelkezett, hogy a társadalom számára hasznot nem termelő, tanítással, gyógyítással vagy tudománnyal nem foglalkozó, csak az úgymond szemlélődéssel élő rendeket oszlassák fel. (Ekkoriban szűntek meg többek között a jászói premontreiek, az egri ciszterciek, a székesfehérvári pálosok, az ágostonos remeték is.) A **trinitáriusokat II. József 1783-ban kelt dekrétuma oszlatta fel**, ami számunkra itt azért érdekes, mert a solymári templom építése ekkor már egy éve zajlott. Majthényi Károly bár valószínűleg együttértett a szerzetesekkel, mégis lehetőségként merült fel számára a helyzet.

A földesúr szerepe

A forráskút-szobor solymári története vélhetően **Kesselőkői Majthényi Károlyhoz** fűződik elsősorban. Majthényira az emlékiratok is bölcs, jámbor, papságot szerető emberként emlékeznek. Életútja is erről árulkodik, hiszen a solymári templomot saját vagyonából kezdeményezte, patronálta, finanszírozta. Helykötődését, lelki vonzódását Solymárhoz jól illusztrálja az a tény is, hogy a templomot egyben családi sírboltjának is szánta. 1792-ben bekövetkezett halála után ide temették el, emlékére a templom szentélyében lévő emléktábla is őrzi. Életében eltörekelt volt a templom felépítése kapcsán: Istennek tett szent fogadalmát teljesítette. Gondoskodó odafigyeléssel törődött a solymári kegytemplommal, ezért minden okunk megvan feltételezni, hogy a forráskút-szobor Solymárra telepítése is az ő akarata volt.

A földesúr habitusát nagy valószínűséggel a hivatalnoki lojalitás és a katolikus mecénási kötelességtudat kettőssége határozta meg. Mint táblabíró (septemvir) és királyi tanácsos a Habsburg államszervezet jogi rendjének fenntartásához kötődött, ugyanakkor mint földbirtokos és templomépíttető a helyi katolikus közösségek felemelését, támogatását tekintette a társadalmi rangjához leginkább illő feladatának. Ez a kettősség azt sugallja, hogy a II. József-féle szerzetesrend-felszámolására belső fenntartásokkal reagálhatott: hivatalnoki minőségében ugyan a királyi akarat érvényesülését támogatta, de mecénásként igyekezett átmenteni minden vallásos értéket.



II. József „kalapos király”

A templomépítő földesúr 1785-ben árverés útján szerezte meg a trinitáriusok óbudai kolostorának berendezéseit a **solymári kegytemplom számára**, és bár ez az ügylet csak a berendezési tárgyakat (és egy harangot) érintett, talán a forráskút-szobor is része lehetett ennek az értékmentő tranzakciónak. Ezt látszik alátámasztani Hufnagel Ferenc plébános 1934-ben írt elismerő megemlékezése: *„Úgy látszik, a kegyes alapító elég műértő volt, még elég vallásos is hozzá, hogy meg akarta óvni ezeket a kincseket az elkallódástól is, meg a profanizációtól is.”*

Majthényi Károly nagy befolyással bíró arisztokrata volt, nyilván jól ismerte a kor egyházi és hivatali hierarchiáját, észjárását, a világi „trendek” alakulását. A főurak a trinitárius szerzetesekkel

kifejezetten jó kapcsolatokat ápoltak, hiszen általában művelt, több nyelvet beszélő emberek voltak, akiket tudásuk és utazásaik tapasztalatai miatt gyakran láttak vendégül az arisztokraták. Majthényi Károly kapcsolatai révén átlátta a lehetőségeket: a trinitáriusok felosztatása alkalmat adott neki arra, hogy a szívügyének tekintett solymári templomba átmentse a szerzetesek kincseit. Jó érzékkel rájöhetett arra, hogy



Az egykori trinitárius kolostor épülete Óbudán.
(Forrás: Fortepan/Képszám: 93892)

egy szent kút létrehozásával **egyidejűleg megoldhatja a forrásvíz elvezetésének problémáját** a solymári templom előtt, és a szép számban érkező zarándokok számára is hasznos **szomjoltót biztosíthat általa**, talán még paraszakra is helyet is vízionált a forráskút-szobor létesítése kapcsán.

Meg kell említenünk itt a helyi, korabeli plébánosokat is, akiknek talán szintén szerepük lehetett a forráskút-szobor Solymárra kerülésében. A templomépítés idején Perczel József volt a solymári plébános, aki jutalmul 1788-ban Adonyba lett áthelyezve. Őt **Wattner Kelemen** követte, aki „véletlenül” a **trinitárius rendből való** volt. A Majthényiak hagyatékából jól tudjuk, hogy Kelemen tehetséges és megbecsült hitszónok volt, előmenetele a korszakban szokásos módon nemcsak személyes érdemein, hanem püspöki ajánlásoktól és világi patrónusok támogatásától is függött. Talán éppen Majthényi Károllyal való kapcsolata is hozzájárult ahhoz, hogy a trinitáriusok felosztatása után pár évvel plébánosként tovább működhessen. Így az sem kizárt, hogy Wattner Kelemen közbenjárása is kellett ahhoz, hogy a forráskút-szobor Solymárra került. További adalék, hogy a kesselőkői Majthényi család másik tagja, Imre szintén a trinitárius rend felosztatásának idején tűnt fel a korabeli okiratokban: Imre neve a trinitárius iratok rendezésével kapcsolatban maradt fenn, ami azt jelzi, hogy a család több ágon is kapcsolatba került a rend örökségének sorsával.

A forráskút-szobor szakrális jelentősége

A Török-kút forrás 130 éven keresztül biztosította a friss forrásvizet a téren, a zarándokok szomjukat olthatták általa, de valahogy mégsem tudott nagyobb figyelmet „kiharcolni” magának. Ezen nem érdemes meglepődni, hiszen félreeső, nem éppen méltó, szertárnak, illetve egyházfi-vagy harangozóháznak használt, viseltes épület oldalában volt elhelyezve az egykori víztározó helyén. Nem túl előkelő környezet egy szent kút számára. Máshová viszont nem kerülhetett,

azon egyszerű oknál fogva, hogy a Török-kút forrás vize éppen ide csordogált a csatornán. A meghosszabbított vízvezeték itt ért véget, és megváltoztatására – a jelek szerint – sem pénz, sem energia, sem szándék, sem kivitelezési ötlet nem volt. A szobor ilyenformán nem tudott többet nyújtani a praktikumnál: továbbra is vizet adott a szomjas zarándokok és az olykor elkóborolt állatok számára. Hiába a csodaszép barokk kidolgozás, szakrális jellege csekély mértékben érvényesült.

Szimbolikus üzenetét legfeljebb egy-két mélyebb érzésű zarándok vagy helybeli sejthette meg, amit mélyen magába zárt egy fohász vagy ima formájában. Talán emiatt sincs semmilyen helytörténeti emlék arra vonatkozóan, hogy a Krisztus-forráskút valaha ennél nagyobb numinozitást, epifániát adott volna, nagyobb vallásos odafigyelést, rangot vagy több tiszteletet kapott volna. Nyilván a Mária-kultusz intenzitása is szerepet játszott a történetében. A barokk kori Segítő Szűz Anya tisztelete, varázsa minden más vallásos szándékot, törődést magába gravitált: a helyiek a Mária-kultuszt preferálták. Hogy a solymári kegytemplom mekkora szakrális „gravitációs mezővel” rendelkezett, azt jól mutatja a Bonomi Jenő által kutatott, 1757-ben készült kánoni látogatás jegyzőkönyvének feljegyzése, mely szerint Jászfényszaru, Kálló, Tura, Verseg, Gyöngyöspata, Dömös, Budakalász, Csobánka, Pomáz és Szentendre hívő lakossága is rendszeresen látogatta településünket.

Figyelemreméltó tehát, hogy mennyire nincs semmilyen nyom a forráskút-szoborról a népi emlékezetben. Kimondható, hogy ennek elsődleges oka a solymári Máriahilf-kultusz dominanciájában, valamint a kútszobor kultikus üzeneteinek halványodásában keresendő. Úgy fest, hogy a forráskút-szobornak eredendően nincs a helyi néplélekben szakrális vagy népi vallásos hagyományalapja Solymáron, ugyanis a helytörténet nem őriz semmilyen mitikus vagy mirákulumos emléket a forráskúttal kapcsolatban: nincs eredetmondája, nincs hozzá kapcsolódó csodás gyógyulás, nincs mitikus elbeszélésnek semmilyen helytörténeti nyoma, és ezt jelzi az



Processzió. Solymáriak zarándokmenete
Máriaremetéről visszaúton.

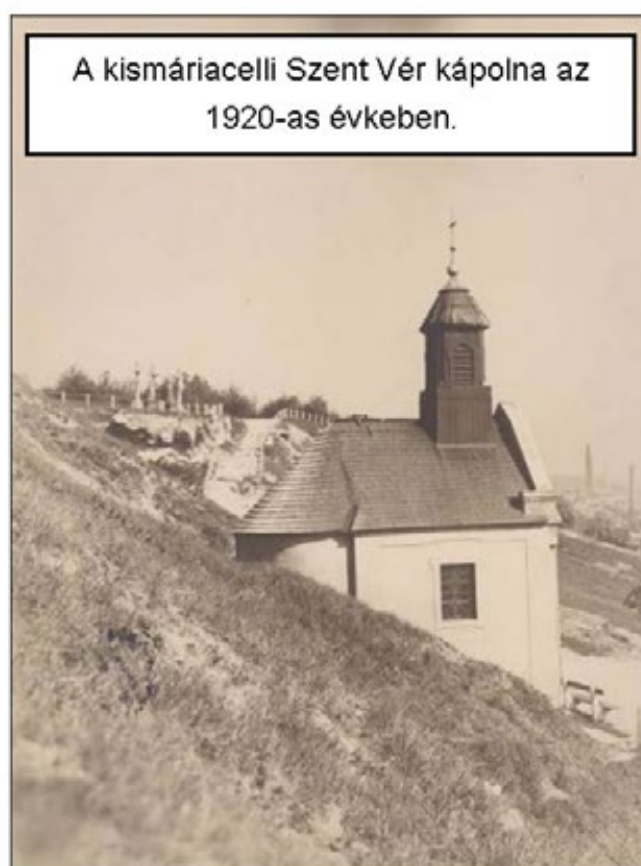
is, hogy 1910-ben eltüntették a térről. Mindebből az következik, hogy a régi solymáriaknak kevésbé volt lelki viszonyulása hozzá, kevésbé volt szervesen formálódott kultikus kapcsolata a szoborral. Úgy tűnik, valahogy „idepottyant”, idekerült, amit a helyiek jobb híján megtűrtek. Legitimitását egyedül az egyházi ikonográfia és a földesúr szándékának tiszteletben tartása garantálta.

Az óbudai trinitáriusok és a Szent Vér kápolna

Korábban említettem Dallos András feltételezését. Szerinte a solymári forráskút-szobor eredetileg az óbudai trinitáriusok Szent Vér kápolnájából kerülhetett Solymárra. Kiscell Óbuda egyik dombja és városrésze, ahol a 18. században kegyhely, majd kolostor létesült (1744–1748), s amelynek épülete ma a Kiscelli Múzeumnak ad otthont. A trinitáriusok, akik eredetileg a kereszties hadjáratok során fogságba esett keresztény rabok kiváltására alakultak, 1738-ban Zichy Péterné meghívására telepedtek le Óbudán. A rend tagjai a grófnő megbízásából egészen 1783-ig gondozták a kiscelli kegyhely templomát és kolostorát, amikor II. József feloszlatta a rendet, és az épületeket katonai célokra lefoglaltatta. A trinitáriusok a pestisjárványok idején is jelentős szerepet vállaltak: ápolták a betegeket és lelkipásztori feladatokban segédkeztek, miközben

alapvetően szemlélődő, misztikus rendként működtek.

Az óbudai Doberdó úton álló Szent Vér kápolna története a 18. század végére nyúlik vissza. Különlegessége, hogy az oltár alól forrásvíz fakad, ami kiemeli a kápolnát a hazai templomok közül. Szokatlannak tűnő neve és titulusa is egyedivé teszi, hazánkban csupán két másik szakrális épület kapott hasonló nevet (a bátai kegytemplom és a kőszegi temetőkápolna). Dallos András



A kismáriacelli Szent Vér kápolna az
1920-as évkeben.

feltételezése – mely szerint a mi forráskút-szobrunk ebből a kápolnából való – akár igaz is lehetne, csak hogy az óbudai forrásanyagok igen ellentmondásos képet festenek a kápolna egykori Krisztus-szobráról.

Az biztosra vehető, hogy a Szent Vér kápolna helyén egy jámbor, adakozó lelkületű óbudai molnármester, Kühtreiber Antal kezdeményezésére emeltek egy szenvedő Megváltót ábrázoló szobrot az ottani bővizű forrás vize felett valamikor 1770 és 1780 között. Az egyik óbudai forrás itt egy „**Fájdalmas Krisztus**” szoborról tesz említést. Egy másik „**Christus auf der Wiese**” típusú szobrot említ, egy harmadik szerint a „**Flagellatio**” ikonográfiájába illő, oszlophoz kötözött Krisztusról van szó, és konkrét dátumhoz, 1778-hoz köti az ottani szobor telepítésének idejét.



Krisztus oszlophoz kötözve (Diego de Siloé)

A Szent Vér kápolnát a közelmúltban felújították, és üvegablakán utóbbi ábrázolás látható ma is. Ez nyilván a legmegalapozottabb álláspont alapján készült el, így úgy tűnik, hogy Óbudán az 1770-es években egy megkötözött (akár oszlophoz kötözött) Krisztus-szobor állhatott nyitott stációban a Szent Vér kápolna helyén. Viszont az egykori solymári szoborról adott leírások egyáltalán nem ilyen szoborról árulkodnak. Az egyezés vagy különbség alaposabb vizsgálatához érdemes a keresztény áhítatművészet ismert típusábrázolásait (ikonográfiát) is segítségül hívunk.

Kultusz és ikonográfia

A solymári és az óbudai szobrokat nem az ikonográfia, hanem a Szent Vér kultusz köti össze elsősorban. A keresztény hagyomány szerint a Golgotán Krisztus oldalából kicsorduló

vér egy részét megőrizték az első keresztények. Úgy tartják, hogy Nagy Károly uralkodása alatt (751–814) a Szent Vér a jeruzsálemi ereklyékkel együtt Európába került, amit különleges drágakőtartó edényben tároltak Aachenben. Ebben a formájában vált a keresztény világ egyik legnagyobb tiszteletnek örvendő relikviájává, „tartózkodási helye” pedig zarándokközponttá.

Közben a 12–13. századi eucharisztikus viták és az átlényegülés teológiai kérdései elősegítették az Ol-táriszentség kultuszának megerősödését. Lüttichi Szent Julianna napfényes, misztikus látomása (1205) és a bolsenai véres csoda 1264-ben (vérezni látták a



Az óbudai Szent Vér kápolna ólmozott üvegképe (Bráda Tibor alkotása)

konszekrált ostyát) mind hozzájárultak a Szent Vér kultuszának népszerűsödéséhez. Ekkoriban vált mind elterjedtebbé a vérző szentostyák jelensége, különösen Bajorországban, de más katolikus területeken egyaránt. A 18. század második felében – abban az időben, amikor a solymári forráskút-szobor készült (1774) – a Szent Vér kultusza még jelentős művészeti hatással bírt, ám a kultusz intenzitása mérséklődni kezdett, és a 19–20. századra a modern liturgikus reformok és a tudományos kritikák hatására erősen veszített jelentőségéből. Művészettörténeti vonatkozásban mind a solymári forráskút-szoborról, mind az óbudai Szent Vér kápolna egykori szobráról elmondható, hogy a **passió-ikonográfia tárgykörébe tartoznak: kultikus gyökeik azonos, de formai jegyeik különbözőek.**

A Szent Vér kápolna szobrának ikonográfiája

Definíció szerint a passió-ikonográfiában egyrészt Krisztus szenvedéstörténetének főbb állomásait szokták megjeleníteni (**narratív ábrázolás**), másrészt az azokhoz kapcsolódó áhítat-motívumokat ábrázolják elmélyüléshez, kontemplációhoz (**devóciós ábrázolás**). Gyakran a különböző nemzeti sajátosságok is megjelennek bennük, ezek külön altípusokat is képezhetnek. A kiscelli Szent Vér kápolna egykori szobrához a fentebb említett források szerint három különböző ikonográfiai megjelenés is köthető.

Az első és egyben legvalószínűbb, hogy a Szent Vér kápolna megépülte előtt egy nyitott falfülkében olyan Krisztus szobor állhatott itt, amelyet 1778 körül telepítettek és 1812 környékén távolítottak el. Az alkotás a **Flagellatio Domini** típusjegyeit viselhette, de **“Christus ad columnam”** néven önállósult ikonográfiai típusnak is számított. A középkortól a barokkig különösen az Oltáriszentség és a Szent Vér tiszteletével kapcsolódott össze. Az ilyen szobrok elbeszélő ábrázolások (narratív), Krisztust háttér nélkül, egyedül, egy oszlophoz kötözve ábrázolják. Átmenetet képez a devóciós (áhítat) típusok felé,

mert a hangsúly nem a történetmesélésen, hanem a szenvedő test szemlélésére irányul. Nem tudni, hogy milyen módon volt összekapcsolva az alatta lévő forrásvízzel és volt-e posztamense vagy sem.

A második lehetséges ikonográfia a **“Fájdalmas Krisztus”**, vagy **“Fájdalmak férfja”**, latinul **Vir Dolorum** típusábrázolás. Formailag itt lehet a legtöbb egyezés a solymári szoborral, hiszen ez az ikonográfiai ábrázolás már nem narratív, hanem devóciós. Ez azt jelenti, hogy Krisztust nem a történeti passió-jelenetben ábrázolja, hanem álló vagy félalakos, frontális pózban, közvetlenül a szenvedés és a megváltás misztériumát megjelenítve. A test gyakran félig meztelen, sebeitől borított, Krisztus oldalsebére mutat, amelyből vér és víz árad. Kezében olykor a kereszt eszközei (arma Christi) vagy nádszál, töviskorona is megjelenhet. A hangsúly a szemlélő áhítatos együttérzésére, a meditatív szemlélődésre ösztönzi a szemlélőt. A Vir Dolorum a 13. század végétől a 16. századig, a késő középkor egyik



Búsuló Krisztus, 19. század,
Fernando Aguado Cristo

legfontosabb ábrázolási típusa volt, Itáliából indult, és különösen erős volt a német-osztrák–magyar területeken. Közép-Európában a 15–16. században rengeteg ilyen, kisméretű szobor és oltárkép ösztönözte a hívek egyéni magánájtatosságát.

A harmadik szóban forgó párhuzam a **“Christus auf der Wiese” (Krisztus a mezőn)** ikonográfiai típusa. Ez az ábrázolásmód szintén devóciós, vagyis elmélyülésre sarkall, nem a történetmesélés jegyében készítették. Jellemzője, hogy Krisztus ülő helyzetben jelenik meg, gyakran kövön vagy fűben. A Megváltó teste meggyötört, félig ruhátlan, gyakran csak lepellettel fedett, fejét töviskorona borítja, kezei vagy keresztbe tett, vagy térdére támaszkodó pózban jelennek meg. Az ábrázolás mély szomorúságot, ma-



Fájdalmak Férfia 16. század, Gergelylaka



Vir Dolorum 19. század, Schwaz, Tirol



Vir Dolorum, 16. század, Felső-Rajna



Vir Dolorum, 19. század, Kaltenbrunn, Tirol

gányt, elhagyatottságot sugall. Krisztus itt nem aktív, hanem kontemplatív, szemlélődő pózban pihen. Bár ez a szobortípus a legvalószínűtlenebb a három közül, mégis ismerős lehet, hiszen **Solymáron kettő ilyen típusú szobor is található.** Az ábrázolásmód tulajdonképpen magába sűríti a teljes szenvedéstörténet lelki üzeneteit, és egy az egyben fejezi ki azt. Jellemzően német területen jött létre a 15–17. század folyamán.

A solymári forráskút-szobor ikonográfiája

A solymári forráskút-szobor ikonográfiai meghatározása valamivel könnyebb, hiszen rendelkezésre áll a barokk volutás posztamens a biblikus idézettel, valamint a Jablonkay István által gyűjtött elbeszélő leírások. A legkézenfekvőbb típus a **Fons Vitae (élet forrása)** és a **Fons Pietatis (irgalom forrása)** ábrázolásmódjai. A két típus nagyon hasonló egymáshoz, közös szimbolikus lényegük, hogy a **Vir Dolorumot (a fájdalmak férfiát)** ábrázolják valamilyen szökőkút-figuraként, frontálisan, álló pozícióban.

A forrásvízhez kapcsolt szent szobrok a vallási eszményképek közlésének talán legplasztikusabb formái voltak.



Krisztus mint az élet kútja, Crispijn van de Passe, 16. század



Augsburg, Bajorország, 18. század

Ezekben ugyanis a vallással való közvetlen részvételre, a kapcsolatra, a kontaktusra ösztönöz a műalkotás. Fontos **elemük a vér és víz motívuma**, ami egy kútmedencébe áramlik és ott összegyűlve az élet és a kegyelem forrásává válnak. Aki ebben a vérben megfürdik, vagy iszik belőle az megtisztul a bűneitől. Ez a fajta ábrázolásmód nagyon régi, a kora középkorban gyökerezik, de később a Szent Vér kultusz terjedésével a középkori Európában is közkedvelté váltak különösen Franciaországban, Hollandiában és Németországban.

Mind a solymári, mind az óbudai szobornak forrásvízhez van köze. Mindkettő a Szent Vér kultusz mondandóját közvetítette, de az óbudai szobor az 1797-es kánoni látogatás leírása alapján oszlophoz kötözött fájdalmas Krisztus ábrázolás. Jablonkay István szemtanúi határo-



Szárnyas oltárkép, Lukás
Horenbout, 16. század

zottan álló alakot írnak le görnyedő, szenvedő pózban, aki lepellel félig beborítva, szomorúságot, elesettséget sugall és az oldalsebére mutatva szimbolikusan vért és vizet áramoltat ki a sebből. Sajnos tehát ez alapján **nem bizonyítható, hogy a két szobor megegyezne**, sőt inkább a különbözőségek villanak fel, mint az azonosságok. A keletkezés ideje viszont egyezik. Ha hihetünk a forrásoknak, akkor az óbudai szobor 1770-1780 között készült el, a solymári forráskút-szobor pedig 1774-ben. Tovább árnyalja a történetet, hogy az óbudai szobor nagyon rövid ideig állhatott a helyén, hiszen 1783-ban amikor feloszlatták a szerzetesrendet, a helyszín a hadsereg fenhatósága alá került, a kolostor berendezési tárgyait elárverezték. Ha ezután is ott állt, az is csak legfeljebb 1812-ig volt lehetséges, ugyanis a kismáriacelli Szent Vér kápolnát ekkor kezdték el megépíteni.

Az óbudai trinitárius forráskút-szobor sorsa ismeretlen, mégis gyanús, hogy tényleg köze lehetett Solymárhoz, hiszen innen valóak a mai templomunk legfőbb berendezési tárgyai, plébánosunk 1788-tól trinitárius szerzetes volt, és a templomépítő földesúr is jó kapcsolatban állt a szerzetesrenddel. Az óbudai szobor nagyon rövid ideig, óvatos becslés szerint kb. tíz éven át szolgálta a trinitárius rendet. Funkciójától megfosztva, talán éppen II. József türelmi rendeletének valamint, Majthényi Károly földesúr vallásos buzgalmának köszönhetően (vitatható körülmények között) valamilyen módon elhozathatta Solymárra 1785 és 1790 között. Mindez csupán spekuláció, de az valóban érdekes, hogy hellyel-közzel egy időben tűnik el a trinitáriusok szobra Óbudáról, és bukkan fel egy hasonló Solymáron, térben és időben igen közel egymáshoz.

Mindkettő ritkaságnak számít és mindkettő forrásvízhez készült alkotás. Sőt a későbbi kismá-



A jópásztor ókeresztény
öröksége.



Krisztus-király, a bizánci
örökség



A vérző, szenvedő emberi
Jézus

riacelli kápolna névadása is azt sejteti, hogy talán valóban közük lehet egymáshoz. A Szent Vér kápolna talán éppen azért kapta ezt a nevet, mert a **népi emlékezet** és az egyházi hagyomány nagyon is jól tudta, hogy milyen szobor állt ott egykor, milyen szakrális üzenetet hordozott a hely. Ha mindez csupán véletlen egybeesés is lenne, akkor is figyelemre méltó párhuzam.

A kismáriacelli Kápolnának egyébként manapság is jelentős a szakrális jelentősége: az óbudai kálvária fontos részeként, a katolikus hívek itt fejezik be húsvétkor a nagypénteki keresztútjárásukat. Vallásos kegyhelyként tisztelet övezi a mai napig. Itt megjegyezném, hogy szent hely nem jön létre egycsapásra: hagyomány, gyógyulások, sorozatos természetfeletti esemény, sok-sok idő, emlékezet, hitelesség, folyamatos vallásos, vagy spirituális bizalom, és rendíthetetlen hit kell hozzá.

Szimbolika: Test és vér – a Krisztus motívum

Amikor a kútszobor szimbolikáját próbálom fejtegetni, akaratlanul is a szobor hiányzó részére, a Krisztust ábrázoló kőfaragványra fókuszálok elsőként. Vajon mit üzen a titokzatos szobor hiánya? Vajon milyen gondolat, érzés, vagy világnézet hívhatta életre? Milyen szándék, és milyen akarás húzódik meg a ma már nem létező solymári forráskút-szobor rejtélyes Krisztusának alakja mögött? Némileg érthetővé válik, ha fellebbentjük a fátylat arról a korról, amelyben a szobor **eszmeisége megfogant**. Vissza kell repülnünk néhány évszázadot az időben, ahol ott találjuk a korai kereszténység alapköveit, a katolikus hit tanítását és az ennek nyomán kibontakozó különböző kultuszokat.

A katolikus vallás kétezer éves történetében számos kultusz váltotta egymást, melyek mind nyomot hagytak, majd javarészt integrálódtak a keresztény hagyományba. Az ókeresztények a **jó pásztor tiszteletét** és a vallás legfontosabb szimbólumait hagyták ránk örökölni. A bizánci kor embere a **Krisztus-királyt**, a középkor embere a **szenvedő és vérző Krisztus lelkiségének hagyatékát**. A megváltó alakja köré a későbbi korokban is további kultuszok kristályosodtak. Színezetük más és más, jól érzékelteti az adott kor emberének vallásos istenképét. Az újkorban például **Jézus szívének tisztelete** alakult ki, talán sokan emlékeznek nagymamáink ágya föltött függő szentképekre, melyek mind a szent szívet ábrázolták gyakran párban Szűz Mária képével. De áhítat



Miniatura, Dél-Németország,
15. század



Rézmetset. Johann Christoph
Hafner, 18. század

formája lett később az eucharisztikus szív, vagy a megdicsőült szív tisztelete is.

Ami nekünk a solymári forráskút-szobor kapcsán a figyelem középpontjába kerül, az a **Szent Vér illetve a Szent Szív tiszteletének hagyománya**. Kultusról akkor beszélünk, amikor egy közösségben az imádat tárgya mellé nagyon hasonló viselkedésminták, gesztusok, szavak, szokások társulnak és ezt időről időre változatlan formában gyakorolják az emberek. Európa vallási életének alakulásában kulcsfontosságú volt a szentek és földi maradványaik, vagy a hozzájuk köthető tárgyak tisztelete. Ez a szokás különösen nagy múltra tekint vissza, hiszen az első században már az első keresztény vértanúk sírjai képezték az első oltárokat, az ezeken megtartott szertartások voltak az első misék, majd ezek helyén építették fel az első templomokat.

Zömmel a keresztényüldözések idején alapozták meg a legfontosabb keresztény jelképeket illetve kísérmotívumaikat is, de később tovább formá-

lódtak ahogyan a vallás elterjedt, illetve ahogyan a liturgikus hagyomány gazdagodott.

(Az őskeresztény jelképek és motívumok közé tartozik például a hal, a bárány, a pelikán, a fönix, a pálma, a szőlő, a koszorú, a kenyér, a víz, a hajó, a galamb, a páva, a szarvas, a görög írásjelek és rejtvényes formulák. Nem egy közülük az antik római hitvilág, vagy mitológia utánérzetét hordozza (Orpheus, Apollón, Nap). A kereszt és a szenvedéstörténet a kezdetekkor meglehetősen ritkán jelent meg. A keresztény művészet tehát a **katakombák illusztrációiból** sarjadt, az pedig a kereszténység szimbólumokkal áthatott lelkiségéből táplálkozott.

A 6. század környékén a templomok megszáporodtak, így a vértanúk sírjaiból kikerültek a különböző ereklyék és ezekkel szentesítették az újakat. A keresztes hadjáratok eredményeképpen a 11. századtól a Szentföldről származó ereklyék Európába kerültek, amik körül óriási népszerűség bontakozott ki. Érdeemes látni,



A Kehely és a Házigazda, Cornelis Galle, 17. sz.

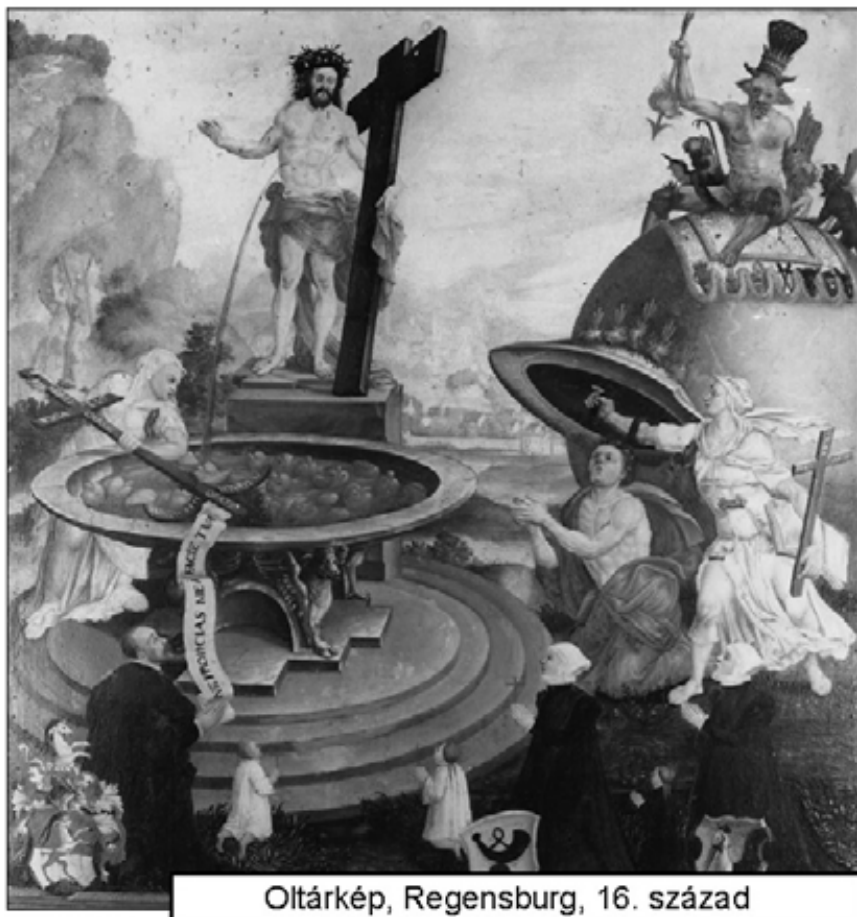
hogy a középkori gótika átlagemberének vallássosságát nagyban befolyásolta az **ereklyékkel való érzékszervi kapcsolat**. Ezért is volt óriási jelentősége az evangéliumi helyszínekre való utazásnak, mert maga a Szentfölddel való kontaktus közvetlen élménye a katolikus hívő számára megrendítő és meghatározó erejű lehetett. Az onnan származó csodás tárgyak hasonlóan hatottak a többségre is, akik nem tehették meg, hogy a Szentföldre utazzanak.

A gótika embere, ezekben a szent tárgyakban és a hozzájuk fűződő történetekben a hitük látható, tapintható bizonyítékát látták. Olyannyira, hogy ezután az Eucharisztia titokzatossága már nem érintett meg mindenkit egyöntetűen. Az ereklyék szinte külön életet élő imádat tárgyává váltak, **hatásuk lehengerlő volt a köznép körében**. Az egyszerű, babonaságra, hisztériára hajlamos, frusztrált középkori átlagember hajlamos volt arra, hogy jobban érdekelje őt egy látható csoda, egy megmagyarázhatatlan gyógyulás, egy

megvalósult legenda, egy kézzelfogható sziporkázó jelenés, mint a misén megtörténő kevésbé látványos átváltoztatás mozzanata. A Szent Vér kultusz szorosan összefügg az olyan jelképes üzenetet hordozó tárgyak megépítésével, mint a solymári forráskút-szobor. **A Szent Vér kultusz fókuszában ugyanis az Eucharisztia áll, amely lényegét tekintve ma is az egyház identitását jelenti.** Az Eucharisztia Krisztus valóságos jelenlétét tételezi a megszentelt bor és a kenyér formájában. A misén történő átlényegítés rítusa során a bor és a kenyér kiemelődik a profán világból, de nem csupán kiemelődik, hanem lényegét tekintve valóságosan azzá is válik.

A katolikus hit lényege így egyszerre szimbolikus és egyszerre valóságos hitélményt nyújt. **Krisztus testének és vérének misztériumát ábrázolja a fons vitae, vagy a fons pietatis.** Az Eucharistia értelmezése körül azonban nem volt mindig egységes az álláspont, kívül és belül is teológiai, filozófiai, értelmezésbeli és gyakorlati viták övezték az egyébként változatlan tanítást. Ezen viták farvizén könnyedén terjedtek a legkülönbözőbb legendák jellemzően Longinusról, Arimathei Józsefről és Mária Magdolnáról, amik a középkor kulturális életére egyébként is pezsdítő hatással voltak.

Bár az Eucharisziához is társultak csodák és jelenések (például Lüttichi Szent Julianna látomásai, vagy a bolsenai mise csodája) a tömegek mégsem tudták átélni igazán a dogmák elvont fogalmait, ezért inkább az egyszerűbb, olcsóbb hitéleti megoldásokhoz fordultak. Kezdett általánossá válni, hogy az egyház által képviselt fogalmakat babonás, hétköznapi, mondhatni vásári célokra használta. Az Oltáriszentséghez gyakran társult a vele való méltatlan bánásmód, a hitéleti torzulás és az elhajlás. Előfordult például, hogy népi hiedelmekbe ágyazva, babonás célra használták, vagy tiszteletlenül bántak vele.



Oltárkép, Regensburg, 16. század

A szent tárgyak áhítata az alternatív vagy eretnek mozgalmaknak is táptalaja volt. Nyugaton a katharok, keleten a bogumilok aszketikus, másként gondolkodása népszerűvé vált. Nézeteik kétségbe vontak számos Eucharisztával kapcsolatos egyházi tanítást. Az egyház a szent tárgyak iránt érzett népi buzgalmat és az eretnek mozgalmak népszerűségét látva, pontosítani akarta a tanításai kifejtését. Az egymást követő zsinatokon sorra megerősítette legfontosabb hittételeit (párizsi, oxfordi, IV. lateráni, konstanzi, tridenti zsinatok). A liturgikus szokásokban így egyre erőteljesebben kezdte hangsúlyozni az Eucharisztia és annak egyháztani fontosságát. Ezek a keresztény fogalmak egyébként mai napig is a vallás kvintesszenciái: hiszen mind a bor, mind a kenyér átlényegítése Krisztus testévé és vérévé első számú mondanivalónak számít a katolikus tanításban.

A templomok díszítése, kialakítása abba az irányba "evolválódtak", hogy az egyház ezen keresztül is képes legyen megüzenni az embernek az örömhírt, és hogy a feltétlen hithez szükséges lenyűgöző, letaglózó hatást biztosítsa. A cél a

méltó és grandiózus élmény megteremtése volt, az istenimádat helyes mederbe terelése a babonás csodavárás helyett. A 16. századra a **Szent Vér kultusz az Eucharisztia, az Oltáriszentség titokzatosságát** és az átlényegítés mozzanatát már hathatósan tudta közvetíteni a kor emberének.

Ennek nyomán Európában széles körben elterjedtek a szent vérrrel kapcsolatos oltárképek, szobrok, szentképek a templomokban és a templomokon kívül is. Sorra felbukkantak a **vérző Krisztust**, a **szenvető Krisztust**, vagy a passiót, illetve a megváltást megjelenítő szebbnél szebb alkotások. A szent vér tisztelete egészen a barokk korig közkedvelt kultikus szokás volt, majd aztán újabb csavarral a barokk Mária-kultuszba ágyazódva élt tovább. A solymári forráskút-szobor Krisztusa tehát több (lenne) mint pusztán művészettörténeti érdekesség.

Ma már nem létező alakja lényegében **tanúja és hírnöke egy letűnt kornak, egy érzékeny választásos lelkeségének**.

Szimbolika: Víz és vér – a forrás motívum

A forráskút-szobor legszembeötlőbb tulajdonsága az lehetett, hogy amikor ránézett az ember, valóban azt érezhette, hogy itt valódi forrásvíz folyik. **A forrás motívuma alapvetően az eredet szimbóluma.** Az a pont, ahonnan minden megnevezhető, felfogható, érzékelhető, megélhető dolog kiárad a világba. Gyakran **a tisztságot, az anyaságot, és lelket szimbolizálja.** Nincs olyan kultúra a világon, ahol a földből kibuggyanó forrás motívumát ne kötnék össze különös figyelemmel, emelkedett szellemiséggel, spiritualitással, vagy szentséggel. A kereszténység is ebben az értelemben használja: **az üdvözülésnek, a megtisztulásnak, a szüzességnek**

és a **hit megerősítésének** a jelképe, ami például a keresztelek formájában is áthagyományozódott.

A víz és a vér motívuma a keresztény kultúrrétegnél is mélyebb szimbólumok. A vérnek kettős jelentése van az egyetemes emberi pszichében: tisztító és életető energiákat jelképez. Mítoszok és különböző kultúrák sokaságában jelenik meg a vér, mint teremtő, tisztító anyag, ám romboló, halált hozó, haragvó, veszedelmes tulajdonsága is nyilvánvaló. A **víz pedig a tudattalan jelenképe**, a folyton változó, alaktalan, széteső káosz kavargó és megfoghatatlan ősanýaga.

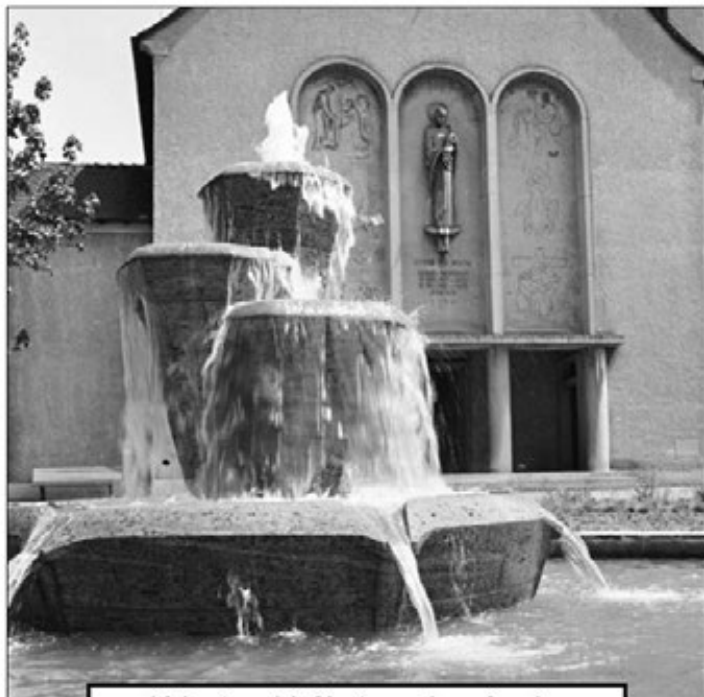
A víz az élethez szükséges nélkülözhetetlen alapelem, ha úgy tetszik életelixír. Ami a kozmoszban a víz, az az emberben a vér. A kölcsönös asszociálás nem véletlen, hiszen a forráskút-szobor szimbolikája is e két szimbólum jelentéseire építi mondani valóját. A szobor oldalsebéből kifolyó víz átvitt értelemben Krisztus vére, vagyis az irgalom (a személyes megváltás) forrása. Erre mutat rá a szentírási idézet is a tartókőbe faragva: *„Örömmel meríttek majd vizet az üdvösség forrásaiból.”*



Rothschild himnusz - Krisztus, mint Fons Vitae, 14. századi miniatúra



Piero della Francesca - Jézus megkeresztelése, 15. század



Krisztus-király templomának
forrásvize, Karlsruhe



Mennyeekbe fölvev Mária-székesegyház
keresztelőkútja, Siena, 12. század

Szimbolika: Kehely és víz – a kagyló motívuma

A vizet tartalmazó edény ősidők óta a nőiség szimbóluma. Az anyaméh jelképe, így szorosan kapcsolódik hozzá a víz és a vér fogalma is. A kezdetet, a megújulást, az újjászületést, az átváltozást, a beavatást, a testi és lelki szerelmet testesíti meg. Áttételesen a benne rejlő igaz-



Botticelli: Madonna szentekkel, 15. század,
Firenze. A kagyló és Mária motívuma.

gyöngyöt is megüzeni, aminek jungiánus jelentése a mély-én, a daimon, a valódi és tiszta isteni szikra, ami rejtve ott van minden emberben. A kagyló keresztény kontextusban **a feltámadás és az isteni kegy elfogadását jelképezi**, főként a korai keresztények használták nagy előszeretettel. Alakja a szív formájára emlékeztet, ami szintén üzenetértékű, az volt az egyházatyáknak is: szűz Mária attribútumaként használták.

A kagyló mai is élő vallásos jelkép: a spanyolországi Santiago de Compostelába (El Camino) utazó zarándokok máig egyfajta védő talizmánként, státuszszimbólumként hordják maguknál. A Szent Jakab lo-

vagrend keresztjének közepén is szív-kagyló vagy fésűkagylót ábrázoló jel található, ami ilyenformán spirituális mondandót kölcsönöz neki.

Kultúrtörténeti kitekintés – a Grál

Ezen a ponton érdemes kitérni a Grál-legendákra, amely történetileg sehogyan sem kapcsolódik a solymári forráskúthoz, ugyanakkor szimbolikusan mégis, éppen a kagyló formájú vízgyűjtő medence kapcsán. A grál-mondakör lényege a **szent kehely**, a grál utáni kutatás, amelyről valójában nem tudni pontosan, hogy micsoda. Alapvetően kétféle szemlélettel közelítik meg a mibenlétét. Vannak akik valódi, történetileg lenyomozható, fizikailag tapasztalható tárgynak fogják fel. Vannak akik azt gondolják, hogy a grál spirituális jelkép, a belső megtisztulás, az istenkeresés **ezoterikus jelképe**. Ami biztos, hogy e mondakör szellemisége rendkívül gazdag. Szimbólumrendszere sok vallásos és valláson kívül rekedt elemet tartalmaz, amik ma is sokakat megérint, de legalábbis megragadja a fantáziát. Nehéz nem észre venni a Szent Vér illetve a Grál-mondakör szimbólumai közötti összecsengést, mégha kultúrtörténeti értelemben ennek semmilyen relevanciája nincsen. Csakis a fantázia szintjén a solymári forráskút-szobor szimbolikájával is rezonál.



Arthur király és a kerekasztal lovagjai, a Szent Grállal.

A témában jártas kultúrtörténeti szakértők a kelta hagyományokat is átívelő, a neolitikumhoz visszanyúló gyökereket sejtene a középkori legenda háttérében. Ott, csakúgy mint a kereszténységben az újjászületés és a halál központi problémaköre emelkedik fókuszba. A meghaló de újra feltámadó istenségek ősi képzetéig ve-



Galahad megpillantja a Szent Grált

zetnek a szálak. Azonosságok és hasonlóságok vannak az antik görög-római, a germán, a brit, az ír, a skót, a szláv, de még az egyiptomi, indiai és mezopotámiai vallásos mítoszok között is. Az antropológusok többsége úgy véli, hogy mindez **az agrár életformára való fokozatos áttérés következménye**, pontosabban a földművelés és a letelepedés összetett de jól látható vallásos paradigmaváltásról volna szó. Lényege, hogy az emberiség matriarchális (nőies) felfogása miként változott fokozatosan patriarchálissá (férfiasá).

Agrár-történetekben összekeveredik a keresztény szimbólumvilág a jóval ősbibb, jelképekkel és gnosztikus elgondolásokkal. Kusza, kibogózhatatlannak tűnő ködös, de nagyon ismerős történetekben egyesül a tabu, a sejtelem, az istenkeresés, a kételkedés, a hősiesség, a megváltás, a beavatás, és a végső igazság misztériuma. A középkorban **a trubadúrok énekeltek, verselték el ezt a titokzatos kultúrörökséget**, ami lágy, súlytalan finomszövésű áttetsző fátyolként ma is átszövi a nyugati világ gondolkozását, és ennek nyomai szinte minden korban, minden indoeurópai gyökerű nép kultúrájában felfedezhető.

Eredetét szinte lehetetlen kinyomozni, vélhetően a kereszténység előtti időkből, talán Perzsiából, vagy a Kháld-birodalomból, vagy valamelyik korai közel-keleti nép hagyományából eredhet. A legenda őstípusa Alexandriából a „*múzsák csarnokából*” származhat, ahol az ókor szinkretizmusa addig soha nem látott mértékben hozta össze a legkülönbözőbb eszméket, történeteket, mítoszokat, legendákat, vallásokat, rítusokat,



szent iratokat. Ez a történet valamifajta esszenziális közös nevezője mindannak, ami az ókori emberek belső lelki világában és a mai ember belső világában is közös. Ez a közös pont **egy történet, ami a leghalványabb dolgok utáni kutatásról szól.**

A középkorban, nagyjából 700 és 1200 között alakult ki az a formája, ahogyan ma ismerjük néhány középkori lírikusnak köszönhetően, mint például Robert de Boron, Wolfram von Eschenbach, vagy Cretien de Troyes. Ki ne hallott volna a kerek asztal lovagjairól, a pusztává változott

országról, Camelotról a titokzatos várról, Arthur királyról és a hatalom kardjáról, az Excalibur-ról. Vagy Merlinről a varázslóról, a megsebesült Halászkirályról, a kudarcot vallott, de végül győzedelmes Parszifalról, a szenvedélyes Lancelottról, a szerelmes Gineverről, vagy a Tó rejtélyes Hölgyéről? Számos változata ismert, és gyújtópontjában általában ott találjuk a **Szent Grált, mint a titkok titkát, az öszszes hős legfőbb motiválóját**. Eszményképe a kultúra szinte minden területén megfogant: a trubadúr költészetben, az alkímiában, a lovagi eszményekben. Figyelemre méltó az allegorikus hasonlóság a Mária-kultusszal, vagy akár a Szent Vér kultusszal. Ez a hasonlóság szimbolikus és lélektani jellegű.



és a vallást ezáltal a felnőtt korszakába léptette, ám ebben a korrekciójában megrekedt jól ismert történelmi események miatt.

A grál feminin női jelkép. A középkorban elősegítette a patriarchális (férfiközpontú) gondolkozás mellett az elnyomott női életelv kiegyensúlyozódását. **Amit a vallásban a Mária-kultusz képviselt, azt az egyházon kívül a grálhoz fűződő legendák jelentették,** bár igaz, hogy az egyház ezeket a grál történeteket nagyon nem nézte jó szemmel, hiszen kapcsolatot vélt felfedezni köztük és az eretnek mozgalmak között.

A grál pszichológiai megközelítésben, C.G. Jung értelmezésében kap értelmet: a híres pszichoanalitikus az individuációnak nevezett folyamatként azonosítja, amiben az ember lényegében megismerheti rejtett mély-énjét, igazi önmagát, amit Selbs-nek nevezett. A kutató véleménye szerint az olyan mítoszok, mint a grál-történet az önmegismerést segítik elő, vagy modellezik le. A kereszténységnek ebben döntő fontosságú szerep jutott a világ történelemben. Éppen **a passió szuggesztív képei azok, amelyek ebben segítik a vallásos embert**, mert a lélek és az emberi szenvedés kerül benne fókuszba. Kiváltképpen így van ez Mária alakjával kapcsolatban, ahogyan az idő múlásával mindinkább hangsúlyosabb szerepet kap a vallásban. Ennek csúcsa a Mária-kultusz megjelenése, ami már a 2. században is fel-fel bukkant, de a középkor, majd a barokk tekinthető igazi felvirágzásának. Jung sorsdöntő pillanatnak tartja például, hogy a katolikus tanításban Mária mennybevétele belekerült a dogmatikus hagyományba, mert ez a lépés az individuációt jelentősen előmozdította. Ezzel korrigálta korábbi férficentrikus egyoldalúságát

A keresztény jelképekben bővelkedő grál-legendák mindenesetre ösztönzőleg hatottak. A kereszties hadjáratok idején is, amikor elérhető valós célként fénylett fel az örök élet, a természetfeletti nyereség megkaparintása, a felfoghatatlan gazdagság birtoklása, vagy a földi mennyország valósnak tűnő ígérete. Talán nem véletlen az sem, hogy a modern kori new age is kedveli a vulgár-ezotériát, amiben előszeretettel nyúlnak vissza a grál-mondákhoz: a templomosokhoz, a katharokhoz, vagy a hozzájuk köthető kincsekhez, aminek a középpontjában szintén a grál megtalálása játssza a főszerepet. A grál-mondakör ma is közismert: áttételesen jelen van a legismertebb mesékben, a Hollywoodból érkező filmek képkockáin (gondoljunk például Dan Brown: Davinci kód-jára, vagy Guy Ritchie: Arthur király - A kard legendája című filmjére, a Monty Python: Gyalog-galopp-jára, vagy John Boorman: Excalibur-jára). **A solymári kútszobor kelyhe tehát vallásos nézőpontból az Eucharishtiát, ezoterikus értelemben a Grált, lélektani értelemben a nőiséget, kultúrtörténeti szempontból pedig a Szent Vér kultusz emlékét jeleníti meg.**



Szimbolika: Vér és Szív – a seb motívuma

A szív mindig is univerzális jelkép volt, manapság az első, ami eszünkbe jut róla **a szeretet, vagy a szerelem**. A seb vérző nyílását látva azonban már zavarbaejtő gondolatok ébrednek az emberben; vajon dobog-e az a szív? A szent szív keresztény metaforája sejteti, hogy az elevennek ábrázolt Krisztus egyértelműen él. A halottnak tűnő biológiai szív így nagyon is élő, hiszen belőle földöntúli kegyelem, üdvösség, megváltás árad. A seb szimbóluma már egy másik kultuszhoz kapcsolható.

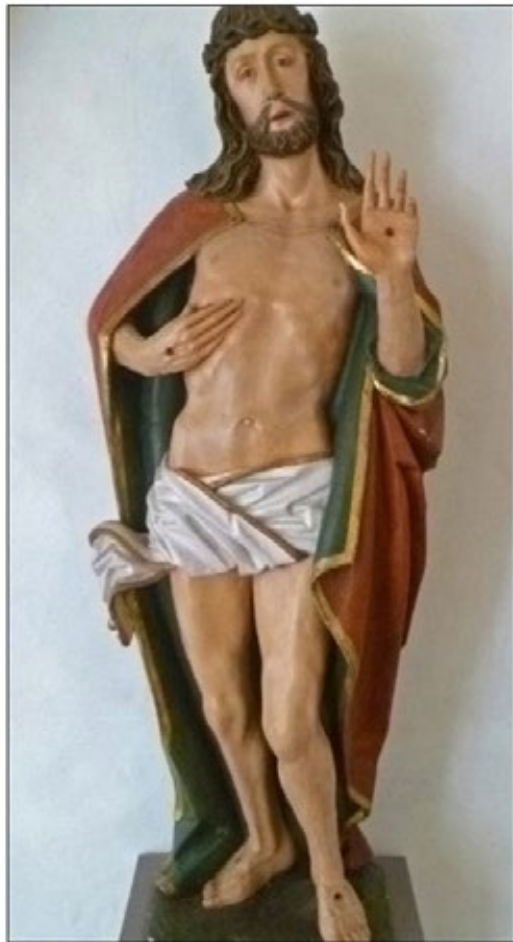


A természetfeletti Szent Szív külön kultikus imádat tárgyává vált a kereszténységben, a késő középkorra bontakozott ki teljes pompájában, de gyökerei már a 4. és az 5. században is felbukkantak. **Lényege Jézus személyének tisztelete**, melyet a szív metaforikus képén keresztül élnek és értenek meg a benne hívők. A seb szimbolikája azt sejteti, hogy sebek nélkül nincs megváltás, vagyis az élet velejárója a szenvedés, az örök élet előfeltétele pedig a halál, de nem pusztán fizikai, hanem lelki, morális, és erkölcsi

értelemben egyaránt. Fontos, hogy a keresztény szimbolika nem hagyja figyelmen kívül sohasem, hogy Jézus a tanítás értelmében ember és isten egyszerre. A hozzá fűződő szimbólumokat sohasem hagyja magára, hogy ne éljenek önálló életet.

A szimbólumok végső jelentésükben mindig az egyházi tanokhoz kell hogy vezessenek, ezért látjuk szinte mindig Jézus alakját is, bármilyen összefüggésben is ábrázolják, legyen szó szívről, vérről, vagy sebről. A szent sebek legkülönbözőbb ábrázolásai ismertek, amik közül akad olyan is amely ellentmond a fenti törekvésnek. A mi forráskút szobrunk biztosan hagyományosan ábrázolt Krisztus-szobor lehetett.

Tökéletesen megfeleltethetett az elvárható ikonográfiai követelményeknek. A solymári szobron is vélhetően mind az öt seb látható volt, ahogyan ez a legtöbb hasonló Vir Dolorum ábrázoláson is tipikusnak mondható. A szemtanúk leírása alapján a solymári forráskút szobor elveszett Krisztusának az oldalsebéből folyt le a víz a medencébe. Kezével rámutatott a sebre, ami kifejező tartás: motívuma vallásos jelképe annak, hogy a **Megváltó kegyelmet kér az Atyától az emberiség számára**. Azt üzeni, hogy a bűnös világ a kínszenvedés sebei által lett megváltva az örök kárhozattól. Krisztus sebeit egyébként a Ferences rend a címerén is megjelenítette, a stigmákat kapott Szent Ferenc jámbor és önfeláldozó életét szemlélítve.



Vir Dolorum, Rattenberg
Augustinermuseum

Szimbolika: Krisztus mint szőlő

Krisztus testének, vérének, szívének és sebének szimbolikája azonban mélyebb motívumokat is rejt magában. A késő középkori nyugati ikonográfiában jelent meg az erősen szimbolikus, allegorizáló téma, amelyeken a szőlő, a szőlőskert, a szőlőprés kap hangsúlyos szerepet. Jézust élő szőlőtőként ábrázolt szellemisége mind a keleti, mind a nyugati hagyományokban **„Krisztus, az igazi szőlőtő”**, vagy **„Krisztus a présben”** típusnéven ismertek, és meglehetősen direkt módon a Megváltó vére a központi mondanivalójuk. Ezek olyan ábrázolások, amikben Krisztus egy fára emlékeztető szőlőtő törzsében, fél- vagy egész



„Krisztus, az igazi szőlőtő”



„Krisztus a présben”,
Jacob de Gheyn, 16. század



„Krisztus a présben”,
Jacob de Gheyn, 16. század

alakosan van ábrázolva ülő pózban, vagy keresztrefeszített állapotban. A prés elég egyértelmű utalás a szimbolika jelentésére.

Egyes képeken a szőlőtő a sebből sarjad ki, onnan nő ki organikus egységet alkotva Krisztussal. Gyakran jelenik meg a keresztfa is szőlőtőként, két oldalán a szabályosan tekeredő szőlővesszőkkel, és szőlőfürtökkel, gyakran az apostolok, illetve szentek társaságában. Ezek viszont már egy másik, archaikusabb mitikus szimbólumot, az **Axis Mundit, vagyis a világra motívumát juttatják eszünkbe**, amely szinte minden vallásban vagy hagyományban jelenlévő elem.

A bor, amely Krisztus vérévé válik az átváltoztatás során és amely tisztító és feloldozó erővel bír sokban emlékeztet más hagyományok hasonlóan vallásos színezetű szimbólumaira. A halhatatlanság itala, mint életelixír gyakran jelenik meg szakrális környezetben és profán értelemben egyaránt gyógyító, bátorító, mámorító, fiatalító, bűfelejtő, serkentő folyadékként a legkülön-

bözőbb kultúrákban. Példaként állnak előttünk a görögök akik „kükeont” ittak az **eleusziszi misztériumokban**, isteneik „ambróziát” és „nektárt” fogyasztottak a halhatatlanság érdekében. A perzsáknál és a hinduknál szintén kultikus imádat övezte az égi eredetű italokat, előbbi „haoma”, utóbbi „szóma” néven volt ismert. A keltáknál, és a germánoknál szintúgy kultikus csodálat tárgyai voltak. Ma már közönséges evidencia, hogy ezen italok jórésze tartalmazott valamiféle tudatmódosító összetevőt (pl. anyarozst), amik vélhetően elősegítették a rítusban résztvevők extatikus, pszichedelikus, vagy vallásos élményeit. A tudományos világban vita zajlik arról, hogy vajon minden vallásos élmény mögötti halhatatlanság érzetben, (a személyes sorstól való elszakadás, vagy az énközpontú individualitástól való eltávolodás érzésének meg tapasztalásában) mekkora, és milyen szerep jut a pszichoaktív rásegítésnek. Az mindenesetre kijelenthető, hogy italokkal és italok nélkül is létezik az univerzális halhatatlanság élményének tapasztalata minden időben és minden kultúrában.



„Krisztus, mint szőlőtő”,
lengyel ikon, Sanok, 17. század



Krisztus a kereszten
Hieronymus Wierix, 16. sz.

A vér áldozati fogalma nem Jézussal kezdődött, de mondhatni legkifinomultabb és legtisztább üzenete a kereszténységben csúcsosodott ki. A magasabb célok elérése érdekében kiontott és feláldozott vér szimbolikus képzeteire a neolitikus időkig vezetnek vissza a szálak, amikor a rítusok mágikus előfeltételi lettek a túlélésnek és a termékenységnek. Előtérbe került a ciklikus világkép, hangsúlyosabbá váltak természeti törvények. Tudatosult a természettől való függés. Az őskori-óskori ember még nem tudta olyan módon szétválasztani a lelki és testi tapasztalatait, mint mi a racionális világképben élő utódaik. Az ősi agrárkultúrákban élő emberek a szimbolikus és a fogalmi ismereteik paradicsomi egységben és édeni békéjében élve a mágikus-kozmikus harmóniára törekedtek. Azoknak totálisan alárendelve élték meg mindennapjaikat.

Azonosították az isteneket a természetben, megfeleltették őket saját helyzetükkel és megalkották a számukra legmegfelelőbb rítusokat, ami életforma és világnézet is volt egyben. A víz és a vér allegorikus viszonyba került egymással. A túlélés, a jólét, a bőség például a legtöbb agrár civilizációban az esőtől függött. Az esővíz az az univerzális isteni életerő, ami a földbe vetett magból új növényt sarjaszt. Amikor az esővíz az éghez van közelebb férfi életelvet, ha a földhöz van közel, akkor női életelvet jelképez. Az ősi kultúrákban az emberek minden gondolata, cselekedete a termékenység és a jó termés körül forgott. Imáik zöme valamelyik istenséghez szóltak, hogy áldja meg őket esővízzel. Ennek érdekében rituálisan leutánozták azt a mozzanatot, amire szimbolikus



San Marco mellvéd, Velence, 11. század.
Krisztus szimbólum és világfa, griffekkel.



Fons Vitae
Drezda, Jan Boel, 17. század

értelemben vágytak. Eltáncolták, elénekelték az esőtáncot, vagy feláldozták a szimbolikus isteni királyt, aki kvázi növényi magként meghal, hogy azután újjászületve új király lehessen. E rítusok révén kapcsolatba kerültek az istenséggel, akiket ezáltal befolyásolni lehetett. Ez a viselkedés egyben mintaként és ősképként is szolgált számukra: eredetüket és hitüket is ebben éltek meg.

A maják és az aztékok mellett a neolitikus Britannia kelta emberáldozatai a legismertebb példái a szakrális vérontásra, amik mögött szintén a fent említett, a mai szemmel brutálisnak, ám a maga nemében logikusnak mondható mágikus hitvilág áll. Az idők folyamán sok-sok történeti és pszichés változásnak köszönhetően az emberiség fokozatosan meghaladta korábbi, mágikus, kollektivistikus világnézetét.

A sok-sok istenség kényszeres kiszolgálása mindig egy csoport, vagy egy törzs életéről szólt, amiben az egyén élete szinte mellékes ténye-

zőnek számított. Idővel viszont egyre hangsúlyosabb fontosságot kapott az individuum. **A mágikus világnézet végét lényegében a kereszténység szigorú monoteizmusa hozta el**, ahol részben szakítottak a neolitikus hagyománnyal és a ciklikus világképpel. A nyugati világ embere lassanként konszolidálta, átépítette, módosította hiedelemrendszerét és gondolkozásmódja mitikus korszakába lépett, ami már árnyaltabb és kritikusabb volt. Elég volt az egyetlen isten arra, hogy immár az egyén is halhatatlanná váljék. Elég volt az egyetlen istentől függeni, az egyetlen megváltó áldozatát igaznak hinni, elég volt az ő példáját követni és áldozatát időről-időre bemutatni. A vér és a víz szimbolikája a kereszténységben nem véletlenül kap óriási hangsúlyt. Legmélyén ott találjuk a megszelídített, ősi világképeket, amelybe integrálódtak a korábbi felfogások.

Jelképrendszerében benne van a mágikus és a mitikus életérzés egyaránt, amivel végül a racionális világkép került opozícióba. Ezt pedig nem kell külön ecsetelni, napjaink kultúrharcaiban, paradigmáinak fókuszában ez a deszakralizálódó agrár-kultúrörökség küzd a fenmaradásáért. A szív és vér elválaszthatatlan ikerszimbólumok, egymásra utaló jelképek. Nem csupán azért mert élettanilag összetartoznak, hanem azért is mert átvitt értelemben **a szív a női, míg a vér a férfi princípium megjelenítője**. Míg a szív élleti, mozgatja, vitalizálja a vért, addig a vér átjárja, táplálja és élleti az embert. Ilyen értelemben a teljes embert jelképezik, spirituális értelemben a megistenített embert, keresztény kontextusban a hűposztatikus Krisztust magát. A szív itt is edény, a nőiség szimbóluma.

A vér az élet esszenciája, ami az edényben tárolódik. A vér nemző, teremtő jellegénél fogva férfi életelvet jelöl. Nem létezhet szív vér nélkül és vér szív nélkül. A seb erre az összetett gondolatra építi mondanivalóját. Ezért nem véletlen az sem hogy később a Jézus Szent Szívének



tisztelete mellé a Mária Szeplőtelen Szívének kultusza is társult. A solymári forráskút-szobor kelyhe, víztartó edénye, ivókútja nagyon ősi, női motívumokat és lélektani élményeket idéz az emberiség archaikusabb hagyományaiból. A keresztény szent vér és a víz éltető, megújító, természetfeletti ereje kiárad, és a kehely alakú kútkáva szent edényként rendelkezésre bocsátja mindenkinek, aki szomját oltani akarja.

A solymári Vir Dolorum–Fons Vitae különlegessége tehát egyrésről az egyediségében, másfelől szimbólikus üzeneteiben rejlik. Egyedinek azért mondható, mert a közép-kelet európai barokk szobrászatban nagyon kevés hasonló maradt fenn, amelyek túléltek a reformációt. Leginkább Dél-Németországban, még inkább Ausztriában és Dél-Tirolban népszerűek. Legtöbbjükhöz – mint a forrásokhoz általában – ott is szakrális jelleg kapcsolódik, csodás gyógyulá-

sok, lelki megújítások, vallásos megindultság, hitbuzgalom, vagy pusztán valamilyen hiedelem emlékéhez fűződő hagyomány.

A solymári forráskút-szobor végzete

Mint már fentebb szó volt róla a kútszobor az 1910-es években a funkciójától megfosztva eltűnt a község legfőbb teréről. A rendezésekor darabjai szétszóródtak a falu különböző pontjain, és maga a Krisztus korpusz eltűnt, elveszett. Azóta sincs nyoma, és hollétéről semmilyen információt nem sikerült kikutatni, még a helytörténet legnevesebb kincsvadászainak sem. Van azonban két régi fotó. Ismereteink szerint ez a két fotó az egyetlen látható bizonyítéka a forráskút-szobornak. Az egyik a tér **rendezése előtti állapotot**, a másikon az esemény utánit



lehet nyomon követni. Mindkettőn jól kivehető a hajdani forráskút. A régebbi képen a teljes szobor sziluettje még látszik a harangozóház oldalában. A másikon a rendezett téren már csak a kútkávát lehet felismerni, a harangozóház és a Krisztuszobor nélkül.

Ez azt jelentheti, hogy nem egy bizonyos esemény miatt tűnt el a szobor a térről, hanem fokozatosan, szisztematikusan kiiktatták, tudatosan, de nem túl látványosan leépítették. Ennek nem pusztán az lehet az oka, hogy rendbe hozták a templom környezetét a századfordulón. Több, a





funkciójával kapcsolatos elégtelenség is közrejátszhatott a megszűntetésében. Az egyik, amit már korábban felvetettem, hogy eleve nem szakrális vízforrásról van szó, azaz a természetes forrás vizét utólag, mesterségesen applikálták az éppen kiépülő Mária-kultusz hely mellé, teljesen profán indíttatásból. Második, hogy a szent hely státusza úgymond már „foglalt” volt, csak kiegészítőként használták. Harmadszor gondot okozhatott a víz elvezetése is. Jablonkay István a túlfolyást megoldottnak tekintette: *„a túlfolyó víz egy nyíláson eltűnve, téglával fedett vályútégla csatornán folyt a föld alatt az óvoda irányába...”* Ez vélhetően gyakran dugulhatott el, a kútkáva gyakran teljesen megtelhetett vízzel, és az állandó utánpótlás éppen a templom bejáratának közelében sáros tócsát, sokszor idegenül éktelenkedő árkokat vájhatott ki a téren, hogy eljusson a legközelebbi patakig. Negyedszer a

félreeső, nem túl méltó környezet sem segített a kút üzeneteinek átadásában, sőt kifejezetten ronthatott annak élményéből.

Probléma lehetett a víz hiánya is, hiszen ha éppen kiapadt, vagy időlegesen nem folyt víz a forrásból, akkor nem tudott vizet adni a zarándokoknak. **Ha egy kút nem ad vizet, akkor annak viszont súlyos, szimbolikus üzenete is van, főleg egy Fons Vitae esetében.** Ha a szent sebből nem árad víz, akkor nem árad a kegyelem sem. Ha a kútkáva nem fogja fel a szent vért, akkor kiszáradt a forrás, vagyis a szent szív nem dobog többé: nagy baj van. Az irgalom megszűnt, a forrás kiszáradt, az isteni odafordulás megtagadtatott. A nem működő Fons Vitae üzenete ilyen értelemben kontraproduktív, hiszen pontosan annak az ellenkezőjét üzeni meg, amire készítették.

Solymár esetében én ezt a szimbolikus kontraproduktivitást feltételezem. A forráskút-szobor annyira direkt, annyira erős jelképrendszerrel rendelkezik, hogy bármilyen hiányosság végzetes lehetett rá nézve. Valószínű, amíg folyt belőle a víz, a fenti hiányosságoknak a zömét istenfélelemből eltűrték, de a tartós vízhiányt már nem. Víz nélkül a szimbólum megszűnt szimbólumként funkcionálni, sőt kellemetlen és nem kívánatos akadállyá változott. Az 1910-es rendezéskor ezzel a kockázattal valószínűleg már nem akartak számolni sem az egyházi képviselők, sem a falu népe és a forráskutat elbontották.

Személyes üzenet a kor falára

Amikor belépek a helytörténeti gyűjteménybe és szinte azonnal szemtől szembe találkozom ezzel a műemlékkel, mindig sejtelmes, titokzatos érzés fog el. Látom az összetört de gyönyörűen összerakott és restaurált kagyló formájú kútkávét. Látom a volutás kőbe vésett németül írt szentírási idézetet, de nem látom a korpuszt. Akárhányszor erre a hiányra gondolok, belefeledkezem egy misztikus lélektani allegóriába a grál-legendával. Ez az írás talán nem is lenne

sabb szimbolikára utaló jellemző. És minél ősbibb egy szimbólum annál rétegzettebb, így annál nagyobb hatással vannak a ma emberére.

Ha egy pillanatra félre tudjuk tenni jogos előítéleteinket és a felvilágosult gondolkozás okozta fixációinkat, talán világossá válhat az analógia a solymári Fons Vitae és a grál-mondák motívumai között. A vér, a seb, a víz, a forrás, az üdv, a megváltás utáni vágy, a kehely, az újjászületés és még egy sor jelkép az egyházi hagyományon kívül is felbukkant. Az európai világi kultúrában sehol máshol nem kapott igazán nagyobb jelentéstartalmat, mint éppen a félvallásos, misztikus grál-legendákban.

De miről is szólnak ezek a mondák? Középkori megszületése számos variációval történt meg, de szinte mindegyik költeményben közös néhány sarkalatos elem. **A hős egy titokzatos helyet keres, majd mikor rátalál próbatételeknek van alávetve, aminek következményeként vagy megtalálja a Szent Grált, vagy elbukik a keresés közben.** Közös elem továbbá egy halott, megsebzett, vagy beteg királlyal (a Halászkirályal) való találkozás, aki elvesztette hatalmát és erejét az ország uralkodása felett. Ugyanilyen hangsúlyos a világban tapasztalható pusztaság életérzése, ami rejtélyes módon kapcsolatban van a Halászkirályal. Gyakran feltűnik az idealizált nőiség akár Grált hordozó tüneményként, akár a királyt sirató asszonyok formájában, mint cselekvésre ösztönző erő. A legendákban nagyon erős motívum a restaurációs kísérlet, ami az elvesztett királyság dicsőségének visszaállítására irányul, és amit a hős ellenálthatatlanul meg akar valósítani.

Továbbá az elmulasztott kérdésfelvetés, ami- ben a legenda kulcsa található: „*Mi a grál? Kik szolgál a grál?*” Ez az álomszerű legenda archetipusos esemény, aminek sajátosságait minden valamire való történetben felfedezhetünk. A solymári Fons Vitae története, illetve keresztény liturgikus színezetű mondanivalója akarva akaratlanul a grál-legenda világát és hangulatát juttatta eszembe. A sorrend lényegtelen, mindegy hogy egy liturgikus kép van párhuzamban egy



alkalmas a miértek kitárgyalására, ha nekifog- nék számos ponton gnosztikus, ezoterikus, sőt lélektani mélységekbe is kellene ereszkedni ép- pen a nagyívű kulturális jelentéstartalmak miatt. A grál-mondakör érdekes elegye a keresztény vallásnak és a világi ezoteriának, így termé- szetesen tudatában vagyok annak, hogy ezzel a hasonlattal sikamlós területre tévedtem. Tény azonban, hogy a keresztény szimbólumok több- sége mögött mágikus és mitikus korok jelképei- nek ősrétegei nyugszanak. Minduntalan felsejlik valamilyen előkép, korábbi korokra, univerzáli-

legendával, vagy egy legenda emlékeztet a liturgiára. Úgy értem, az élmény megszülethet attól függetlenül is, hogy a liturgia, vagy a monda váltja-e ki. Jelen esetben a liturgikus mondanivaló a kézenfekvő, hiszen eleve egy vallásosan ihletett szoborról van szó.

A solymári forráskút-szobor valós története azért különleges, mert archetípusos élményt idéz, első sorban a passióval, másodsorban a grál-legendával. A múzeumban őrzött összetört kútkáva és a szentírási idézet olyan, mintha jelképesen a Halászkirályal találkozánk. Betegen és összetörve várja a hőst, hogy visszaállítsa az elveszett királyságot és a boldog aranykort. A kiszáradt és inaktív kagyló formájú kútkáva látványa tulajdonképpen a világban állandóan megtapasztalt lelki sivárság metaforája, amit az emberiség minden korban szemmel láthatóan saját magának okoz. Az elveszett Krisztus szobor olyan, mint maga a Szent Grál; az élet forrása, az élet vízének Kiárasztója, amit/akit keresni és kutatni kell, mert elveszett, és aminek megtalálása létfontosságú. A Halászkirály a nagypénteken meghaló Krisztus metaforája, akinek megnyitott oldala a visszavonhatatlanul bekövetkező halál jelképe. A solymári kútszobor is, mint a nagypénteki ember-Jézus, (vagy Halászkirály) már a sírban fekszik (mint múzeumi tárgy), és várja a főnixként való feltámadást (hogy megtalálja valaki az elveszett grált és a jó kérdést tegye fel neki.). A seb és a nem dobogó szív szomorú sejtelve ugyancsak a beteg és sérült Halászkirály drámájára emlékeztet.

A Halászkirály és a grál legendája is őskép, ősminta. Az ember önkeresésének vagy istenke-

resésének egy bizonyos történetben megfogalmazódott megnyilvánulása. Ennélfogva beleillik bármilyen élethelyzetbe, amelynek van igazi tétje, magasabb rendű célja, azaz transzcendáló jellegű. A kereszténységben ugyanezt a funkciót tölti be az évről évre átélhető passió és a liturgikus események sorozata. A solymári Vir Dolorum számomra a solymári identitás metaforája is egyben, mert az állandó próbatételre emlékeztet, amit mindenkinek meg kell vívnia, ha valódi otthonra vágyik.

A próbatétel közösségi szinten harcot jelent, egyrészt a korszellem mindent kiszárító forrása, másrészt a helyszeretet egyre inkább zsugorodó életerzésének megtartása között. A kagyló formájú kútkáva mivel meg van, a reményt jelképezi. A női motívum állandó jelenléte arra emlékeztet, hogy a Grál (anyaként, Máriaként, Templomként, az istenihez való törekvésként) mindig és minden korban készen áll arra, hogy az életet nemző víz újra életelixírré váljék benne.

Akárhogyan is, a solymári forráskút-szobor úgy, ahogy mai állapotában ismerjük, vagyis csonkán és inaktívan üzenet értékű, markáns jelkép lehet. Legyen szó szubjektív élményről, kultúrtörténeti örökségről, vallásos műemléktárgyról, kultúrantropológiai szimbólumról, mindezek mellett talán a helyes út, a nemes harc és a tiszta akarat megtalálásának allegóriája is. Nem marad más: már csak a jó kérdést kellene feltenni neki.

Milbich Tamás
Solymár, 2021. február

Felhasznált irodalom:

- Angela Cerinotti: Legendák Atlasza: A Grál (Alexandra)
- Brian Leigh Molyneaux: A megszentelt bolygó (Helikon, 1997.)
- Caroline Humphrey - Piers vitebsky: Építészet és vallás (Helikon, 1998.)
- Dr. Cselényi István Gábor: A nő szakralitása (Bp., 2018.)
- Dr. Cselényi István Gábor Isten anyai arca Egy hipotézis nyomában (Bp., 2016.)
- Dallos András: A solymári templom (szakdolgozat)
- Erich Neumann: A nagy Anya - A Magna Mater acherontipusa a jungi pszichológiában (Ursus Libris, 2005.)
- Farbaky Péter: A kiscelli trinitárius kolostor és templom. In: Mariazell és Magyarország. Egy zarándokhely emlékezete. A BTM Kiscelli Múzeum kiállításának katalógusa. Szerk.: Farbaky Péter - Serfőző Szabolcs. Bp., 2004, p. 279.)
- Gertrud Schiller: Ikonographie der christlichen Kunst II.,
- Hoppál Mihály - Jankovics Marcell - Nagy András - Szemadám György: Jelképtár (Helikon, 1997.)
- Horváth Péter: Kápolna-forrás Hegyvidéki forrásvizek III. (ÓHEGY-HÍREK XXIV. évfolyam, 4. szám.)
- Hild Károlyné: A grál misztérium ezoterikus jelentése (Magyar Teozófiai Társulat, 1993.)
- John Grigsby: A szentségtelen grál (Gold Book, 2002.)
- Julius Evola: A grál misztériuma (Kvintesszencia Kiadó, 2001.)
- Kelemen István - Kiss Melinda: Köztéri szoboremlékeink - Ecce homo
- Ken Wilber: Integrál meditáció (Ursus Libris, 2016.)
- Kovács Zoltán: A Jézus Szíve tisztelet
- Korpics Márta: A Kálvária mint művészeti alkotás és a keresztúti ájtatosságnak teret adó építmény (tanulmány)
- Louis Réau: Iconographie de l'art chrétien
- Mircea Eliade: A szent és a profán
- Milbich Tamás - Hegedűs András: Solymári Arcképcsarnok 1266-2000 (Solymár, 2011.)
- Palánki Tamás István: Arthur a britek királya
- Palánki Tamás István: A Szent Grál
- Pál József - Újvári Edit: Szimbólumtár (Balassi Kiadó, 2001) netes változat: <http://www.balassikiado.hu/>
- Solymári Hírmondó vonatkozó cikkei
- Szilárdfy Zoltán: Grafikatörténeti érdekességek a manierista Krisztus-típusok fényében
- Terdik Szilveszter: „Én vagyok az igazi szőlőtő...” Képi variációk egy témára - Görögkatolikus Szemlélet
- Tüskés Gábor: Búcsújárás a barokk kori Magyarországon (Bp., Akadémiai Kiadó, 1993.)
- Tüskés Gábor - Knapp Éva: A szent vér tisztelete Magyarországon (Gondolat - Bp., 1986.)
- Wolfgang Pfaundler: Gnadenbrunnen in Tirol (Innsbruck download unter www.biologiezentrum.at)

Képek forrása:

- www.printerest.com
- www.zazzle.com
- www.rijksmuseum.nl/nl
- www.wikipedia
- <https://hu.wikipedia.org>
- discover.hubpages.com
- artparks.co.uk
- www.copenhagen-travel.tips/
- <https://i.pinimg.com/>
- niceartgallery.com
- <https://catholicsoul.tumblr.com/>
- fortepan.hu
- mapublik.com

Külön köszönöm a tanulmány megírásához nyújtott segítségért Jablonkay Máriának, Dr. Tokodi Bencének
Fabraky Péternek